УДК 372.4-053.66:[37.036:792.8]

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЕФЕКТИВНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ХОРЕОГРАФІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Гончаренко Ю.В., к. пед. н., ст. викладач

Запорізький національний університет

У статті висвітлюються й обґрунтовуються педагогічні умови ефективної організації естетичного виховання учнів початкових класів у процесі хореографічної діяльності.

Ключові слова: естетичне виховання, молодші школярі, хореографічна діяльність, педагогічні умови.

Гончаренко Ю.В. ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ЭФФЕКТИВНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ ЭСТЕТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ В ПРОЦЕССЕ ХОРЕОГРАФИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ / Запорожский национальный университет, Украина

В статье освещаются и обосновываются педагогические условия эффективной организации эстетического воспитания учеников начальных классов в процессе хореографической деятельности.

Ключевые слова: эстетическое воспитание, младшие ученики, хореографическая деятельность, педагогические условия.

Goncharenko U.V. PEDAGOGICAL ARRANGEMENTS OF EFFECTIVE ORGANIZATION OF ESTHETIC EDUCATION OF JUNIOR STUDENTS IN THE PROCESS OF CHOREOGRAPHIC ACTIVITY / Zaporizhzhya national university, Ukraine

In the article are expounded and grounded pedagogical arrangements of effective organization of esthetic education of initial classes in the process of choreographic activity.

Key words: esthetic education, junior students, choreographic activity, pedagogical arrangement

На сучасному етапі розвитку українського суспільства актуальності набуває проблема всебічного гармонійного розвитку людини. У її вирішенні домінуюча роль належить факторам художньо-естетичного формування особистості дитини. Саме тому основні завдання сучасної освітньої системи спрямовані на виховання естетичної свідомості учнів, розвиток у них естетичних почуттів, емоцій, суджень, смаків, умінь, засвоєння ними системи знань, стимулювання творчої активності, розширення їх естетичного досвіду тощо. Тож школа спрямовує свої зусилля на те, щоб забезпечити належним чином процес естетичного виховання учнівської молоді, створити педагогічні умови, які б сприяли підвищенню рівня їхньої естетичної вихованості. Вирішення цих завдань можливе за умов залучення дітей до хореографічної діяльності, у процесі якої відбувається емоційно-почуттєвий, культурно-творчий розвиток особистості.

Питання впливу хореографічної діяльності на формування особистості дитини висвітлені у сучасних наукових дослідженнях вітчизняних та зарубіжних вчених. Так, педагогічні засади розвитку особистісних якостей молодших школярів засобами хореографії вивчалися П. Ковалем, педагогічні умови формування хореографічних умінь дітей дошкільного віку – О. Мартиненко, механізми стимулювання танцювальної творчості учнів – Т. Морозовською, розвиток моральних і естетичних цінностей особистості дитини – Б. Мануйловим, музично-руховий, творчий розвиток старших дошкільників – А. Шевчук та Ю. Ушаковою.

Однак проблема ефективної організації естетичного виховання учнів початкової школи в процесі хореографічної діяльності ще не отримала належного наукового осмислення.

Проведений аналіз організації уроків хореографії у початкових класах загальноосвітніх шкіл показав, що методика, за якою здійснюється викладання хореографічної діяльності, в своїй основі спирається не стільки на положення концепції естетичного розвитку молодших школярів, скільки на хореографічно-технічне вдосконалення їх рухів. У цьому є певна неузгодженість між завданнями сучасної школи, які спрямовані на забезпечення ефективності естетичного виховання молодших школярів, та існуючою організацією й методичним забезпеченням хореографічної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах.

Виявлені проблемні питання сприяли науковим пошукам способів організації навчально-виховного процесу з хореографічної діяльності, змісту, принципів, форм і методів, які спрямовані на формування найважливіших складових естетичного розвитку молодших школярів. Тож **метою статті** є висвітлення й обґрунтування педагогічних умов ефективної організації естетичного виховання учнів початкових класів у процесі їх хореографічної діяльності.

При визначенні першої педагогічної умови – **здійснення естетичного виховання учнів початкових класів у процесі хореографічної діяльності на гуманістичних засадах** ми виходили з того, що провідною парадигмою сучасної системи освіти є її гуманізація, реалізація якої, на думку І. Беха, Л. Зязюн, С. Подмазіна та інших науковців, здійснюється в особистісно-орієнтованій моделі навчання й

виховання. У ракурсі сучасних підходів до виховання особистості молодшого школяра завдання гуманістичної педагогіки можуть бути вирішені в ході танцювальної діяльності, яка зорієнтована на розвиток емоційної творчої сфери дитини. На уроках хореографії реалізація особистісно-зорієнтованого виховання здійснюється через вивчення елементів та вправ, посильних для кожної дитини, участь у танцювальних постановках кожного учня без винятку, створення ним власного творчого продукту та демонстрацію його у хореографічній постановці.

Одним з основних положень гуманістичної системи виховання є шанобливе ставлення до кожної дитини [1; 5]. Це положення передбачає організацію хореографічної діяльності на основі антропологічного підходу: врахування на уроках хореографії індивідуальних фізичних, психологічних особливостей дітей молодшого шкільного віку. Для цього учням початкових класів пропонуються танцювальні завдання з посильним фізичним навантаженням. Достатнє фізичне навантаження, на наш погляд, можуть дати адаптовані вправи класичного, народного, ритмічного, сучасного танців, які вивчаються і засвоюються дітьми в ході виконання танцювально-ігрових комбінацій та хореографічних етюдів.

Необхідною умовою гуманізації процесу естетичного виховання є ефективний особистісний розвиток учнів, який залежить від апріорного визнання талановитості всіх дітей. Реалізація означеного положення буде успішною, якщо для всіх дітей молодшого шкільного віку створювати на уроках хореографії ситуацію успіху, особливо для тих, котрі не мають спеціальних танцювальних здібностей.

Важливим у реалізації гуманістичного підходу в процесі естетичного виховання є налагодження в колективі учнів гармонійних, щирих, правдивих, взаємодовірливих особистісних стосунків. Для успішного розв'язання цього завдання необхідно заохочувати до танцювально-постановочної роботи всіх учнів без винятку, незважаючи на їх танцювально-технічні та артистичні здібності. Зокрема діти, котрі мають природні танцювальні здібності, можуть виконувати головні ролі у танцювальних композиціях, іншим школярам пропонувати ролі відповідно до їх індивідуальних можливостей.

Також успішна реалізація гуманістичного підходу в процесі естетичного виховання залежатиме від естетичної активності молодших школярів у хореографічній діяльності, яка характеризується самовираженням і самоствердженням у танцювальній творчості, рівнем естетичної підготовленості, формуванням естетичної культури, широтою естетичних інтересів та потреб. Для розвитку естетичної активності ми пропонуємо учням самостійно створювати сценарії, обмірковувати варіанти розвитку сюжетних ліній та планувати власні образні ролі в майбутніх танцювально-ігрових композиціях.

Другою важливою педагогічною умовою, що сприяє розвитку внутрішнього світу учнів, розширює їх естетичний світогляд та реалізує творчий потенціал, є **формування естетичного ставлення до хореографічної діяльності та мотивації на естетичне втілення тілесних виявів дітей.**

Основним фактором естетичного виховання особистості провідні вітчизняні вчені-педагоги (В. Бутенко, Д. Джола, Г. Шевченко, А. Щербо та ін.) визначають формування естетичного ставлення до дійсності та мистецтва, яке здійснюється через: пізнання в ході естетичного сприйняття естетичної цінності предмета, явища; оцінювання в процесі естетичного судження предмета або явища; розвиток естетичних смаків та ідеалів; виявлення в ході практично-творчої діяльності емоційно-почуттєвої реакції щодо цінності предмета, явища та естетичних потреб. Екстраполюючи вказані положення в площину хореографії, зазначаємо, що формування естетичного ставлення молодших школярів до мистецтва танцю пов'язане з розвитком в учнів аксіологічної, емоційно-почуттєвої, когнітивної та креативної сфер особистості.

Важливим компонентом у визначенні рівня естетичного розвитку молодших школярів виступає їх мотивація до хореографічної діяльності. Цей процес буде ефективним, якщо базуватиметься на таких засадах:

- використання ігрових форм та методів упродовж всього навчально-виховного процесу з хореографічної діяльності;
- впровадження у зміст хореографічної діяльності різних видів танцювального мистецтва;
- застосування на уроках хореографії сучасних аудіовізуальних технічних засобів навчання.

Спостереження на уроках хореографії у загальноосвітніх середніх закладах виявили, що серед різних танцювальних видів учнів початкової школи здебільшого зацікавлюють сучасні танці. Впровадження в навчально-виховний процес з хореографії сучасних танцювальних стилів потребує коригування їх змістового наповнення. Тобто необхідно вилучити з танцювальної мови сучасних видів хореографії вправи, що можуть негативно вплинути на естетично-емоційний розвиток учнів початкової школи: брутальні, відверто агресивні жести і пози (імітування стрільби, бійки тощо) та елементи рухів, які виражають вітальні потреби людини. Для виховання естетичних смаків, потреб, цінностей слід ретельно відбирати та застосовувати естетично-забарвлені, емоційно-смислові, лексично-різноманітні рухи.

Формування в учнів початкової школи естетичного ставлення до хореографії, оціночних суджень, смаків, накопичення естетичних образів дітей залежить від використання на уроках хореографії технічних засобів навчання, які можна поділити на традиційні та аудіовізуальні. До традиційних відносимо аудіо магнітофони та музичні центри. Використання оригінальної якісної музичної фонограми підвищує інтерес та творчу активність школярів у танцювальному мистецтві.

Для коригування набутих вмінь учнів у галузі сучасної хореографії вважаємо корисним застосовувати на заняттях аудіовізуальні засоби навчання, які стимулюють учнів до найбільш продуктивної виконавської роботи. Наприклад, при вивченні нового танцювального матеріалу та його відпрацюванні пропонується записувати роботу учнів на відеокамеру з подальшим переглядом і аналізом відеоматеріалів. Спільний аналіз помилок, коректні зауваження вчителя та самостійний пошук школярами своїх недоліків у виконанні різноманітних елементів сприятимуть продуктивній праці на уроках хореографії, заохоченню молодших школярів до плідної навчальної діяльності, розвитку в них уміння художньо оцінювати себе та інших.

Ще одним аспектом входження дитини до світу прекрасного й засобом художньо-естетичного розвитку дітей є використання неакадемічних форм спілкування: бесіди, відвідування концертів, вистав тощо. Яскраві враження, отримані від естетично-забарвленого, артистичного, професійного виконання танцювальних композицій, формуватимуть в учнів естетичні цінності, розвиватимуть художні смаки, виховуватимуть у них здатність сприймати й оцінювати мистецькі твори.

Наступною педагогічною умовою естетичного виховання визначено **спрямування змісту хореографічної діяльності на формування найважливіших складових естетичного розвитку молодших школярів**: емоційно-почуттєвої, когнітивної та креативної сфер особистості дитини.

Аналіз і узагальнення педагогічних, філософських, хореографічних надбань минулих поколінь засвідчує, що на всіх етапах розвитку суспільства питання формування внутрішньої краси особистості було в центрі уваги як складова гармонійного естетичного виховання людини. Ще з часів Давньогрецької цивілізації *розвиток емоційно-почуттєвої сфери* особистості пов'язували з танцювальною творчістю. Філософи та педагоги тих часів широко використовували пластичні засоби танцю з метою „відкриття органів духовного сприймання". Під цим вони розуміли, що в духовній людині має проявлятися глибока тілесність – тілесність другого порядку, котра має сяяти і світитися емоціями та почуттями [3].

Розв'язуючи проблему естетичного виховання особистості, сучасні вчені (І. Бех, І. Зязюн, Л. Масол та ін.) підкреслюють, що ефективність естетичного виховання особистості залежить від розвитку її емоційного внутрішнього світу, безмежної фантазії, уяви, уваги, а також від формування системи естетичних знань та вмінь [1; 7]. Успішне вирішення означених питань можливе в процесі хореографічної діяльності.

Важливим для розвитку емоційно-почуттєвої сфери молодших школярів також є виконання ними імпровізаційних вправ та етюдів на виявлення емоцій, настрою, почуттів. Самостійне створення виразних рухів та художньо образних вправ, зокрема образів казкових героїв, зумовлює виникнення у молодших школярів емоційних станів, що активізують їх пізнавальну сферу і позитивно впливають на продуктивність якісного асоціативного мислення.

У наукових працях Д. Джоли, Н. Миропольської, Г. Шевченко, А. Щербо зазначається, що цілісне естетичне виховання особистості дитини не можливе без формування в неї *когнітивної сфери*. Вчені розглядають інтелектуальний розвиток учнів як складову їх естетичної сфери.

Зокрема, на розвитку в учнів початкових класів когнітивної сфери в процесі танцювальних занять наголошується у наукових та методичних працях педагогів-хореографів О. Конорової, Л. Бондаренко, М. Боголюбської, А. Тараканової та ін. Для цього, на їх думку, зміст хореографічної діяльності має будуватися на підготовчих, ритмічних, танцювальних вправах та комбінаціях. Ми цілком згодні з цим твердженням, адже підготовчі вправи класичної, народної, сучасної хореографії забезпечують учнів молодших класів знаннями з основних видів танців, формують танцювальні уміння та навички, розвивають координацію рухів, невимушеність жестів, гарну поставу, танцювальну легкість тощо. Але, на нашу думку, головним є те, що вивчення лексичної мови різних видів танців сприяє розвитку розумового апарату дитини. Виконуючи вправи, учні мають змогу „відчувати" смисл певного танцювального терміна, тому що в самому понятті закладені темп, ритм, характер рухів.

Важливим компонентом естетичного виховання особистості молодшого школяра вітчизняні вчені (І. Бех, Л. Масол, О. Оніщенко, О. Комаровська та ін.) визначають *формування його креативної сфери*. Головним у цьому процесі, на думку науковців, є здатність особистості дитини побачити, створити у душі яскравий образ, який слугуватиме поштовхом до активної творчої дії. Тож ефективний розвиток креативної сфери учнів залежатиме від реалізації на уроках хореографії основних завдань з розвитку танцювальної творчості: розвиток музично-ритмічних навичок, оволодіння мовою рухів, їх виразним виконанням, образним перевтіленням, ознайомлення з деякими прийомами композиції танцю.

Переконані, розвиток креативної сфери дитини буде успішним, якщо впроваджувати у зміст хореографічної діяльності спеціальні вправи – асоціативні, з уявними предметами, ігри з використанням слова, під час виконання яких відбувається розвиток уяви, уваги, фантазії школярів, тобто стимулюється їх творча активність.

Впровадження у процес хореографічної діяльності форм естетико-виховної роботи, спрямованих на реалізацію психофізичних проявів дітей визначено нами наступною педагогічною умовою естетичного виховання молодших школярів. Психологічні процеси, що виявляються у фізичних рухах людини, є предметом дослідження вчених різних галузей: психологів, педагогів, арт-терапевтів (С. Максименко, Л. Роговик, Ю. Нікітін, Т. Шкурко та ін.). У психолого-педагогічних працях науковців зазначається, що особистість людини лише тоді підіймається на вищий естетично-художній, культурний, творчий рівень розвитку, коли її різноманітні тілесні рухи поєднуються з внутрішніми образами, думками, почуттями. Тож цілісний естетичний розвиток особистості з неповторною, унікальною індивідуальністю залежить від єдності її душевно-емоційного життя і фізичної свободи, яка втілюється у тілесно-рухових проявах. Саме тому вважаємо за потрібне використовувати у навчально-виховному процесі з хореографії форми роботи, що спрямовані на реалізацію психофізичних проявів дітей. До таких відносяться: музично-пластичні, імітаційно-ігрові вправи та сюжетно-рольові ігри.

Думки щодо впливу мистецтва хореографії на розвиток внутрішнього світу особистості, її емоцій та почуттів висловлювала відома танцівниця А. Дункан. Спираючись на її педагогічні настанови стосовно емоційності виконання рухів, вважаємо доцільним на уроках хореографії застосовувати музично-пластичні вправи, шляхом виконання яких виявляються та розкриваються внутрішні відчуття дитини.

Окрім музично-пластичних вправ, в естетичному розвитку молодших школярів у процесі хореографічної діяльності дуже важливе місце посідають сюжетно-рольові ігри. Особливість сюжетно-рольової хореографічної гри полягає в тому, що розгортання сюжету, розвиток змістовної лінії та відтворення образів детермінуються специфікою танцювальної мови, завдяки якій утворюються певні взаємозв'язки між внутрішнім станом та руховими діями особистості дитини. За допомогою таких зв'язків у школярів початкових класів формується творчий потенціал. Також для успішної реалізації психофізичних проявів молодших школярів на уроках хореографії вважаємо необхідним використовувати імітаційно-ігрові вправи. Ці вправи відрізняються від інших видів танцювально-творчих ігор спонукальними мотивами, які закладені в їх змісті. Основою мотивів виступають бажання молодших школярів імітувати тварин, через хореографічні рухи розігрувати сюжетні ситуації, відображати героїв улюблених мультфільмів, втілюючи у танці їх манеру поведінки та риси характеру.

Використання методів стимулювання імпровізаційної активності молодших школярів у процесі хореографічної діяльності є важливою педагогічною умовою естетичного виховання учнів початкових класів.

Одне з основних місць в естетичному вихованні учнів початкових класів належить методу дидактичної гри. На доцільність використання ігрового дидактичного методу у навчально-виховному процесі з хореографії у дошкільних закладах та позакласній роботі школи наголошено в наукових і методичних роботах О. Мартиненко, А. Тараканової, А. Шевчук та інших. Педагоги-хореографи пропонували використовувати методи гри для підвищення рівня зацікавленого ставлення до мистецтва хореографії. У межах нашого дослідження важливим є застосування методу дидактичної гри для розвитку пізнавальної, мотиваційної, креативної, психофізичної сфер особистості дитини та стимулювання їх імпровізаційної активності. Переконані, застосування ігрового дидактичного методу на уроках хореографії змусить всіх дітей без винятку стати активними учасниками танцювальної діяльності, під час якої вони будуть відчувати себе вільно, комфортно, впевнено.

Окрім вищезазначених можливостей, ігровий дидактичний метод також дає поштовх до створення в навчальному процесі вільного танцю – імпровізації. Стимулюванню імпровізаційної активності учнів початкових класів сприятиме впровадження у зміст хореографічної діяльності методу пластичної імпровізації. Цей метод передбачає індивідуальне самовираження, самореалізацію та самоствердження особистості дитини під час виконання пластичних етюдів. Поряд із пластичною імпровізацією вважаємо за необхідне використовувати колективну танцювальну імпровізацію, застосування якої сприятиме повільному переходу від індивідуальної до колективної імпровізації. Така танцювальна імпровізація характеризується співтворчістю її учасників.

Означені методи та форми хореографічної діяльності мають значний вплив на естетичний розвиток молодших школярів: сприяють розвитку в учнів початкових класів художнього мислення, емоцій та почуттів, формуванню в них естетичного смаку, естетичної культури, естетичних цінностей, а також самостійної, оригінальної, творчої думки, жвавої уваги, вихованню наполегливості, винахідливості, прагнення до самовираження.

Таким чином, організація естетичного виховання молодших школярів у процесі хореографічної діяльності за означеними педагогічними умовами сприятиме естетичному вихованню молодших

школярів, що спрямовується на формування їх мотиваційної, емоційно-почуттєвої, креативної, психофізичної сфер та стимулювання творчої активності особистості дитини. **Наступним етапом** нашої роботи визначаємо перевірку змісту, форм та методів хореографічної діяльності, під час застосування яких підвищується рівень естетичної розвиненості учнів початкової школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. - Кн. 1 : Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади : навч.-метод. видання / Бех Іван Дмитрович. – К. : Либідь, 2003. – 280 с.
2. Бутенко В. Г. Художньо-естетична освіта молоді та шляхи її модернізації / В. Г. Бутенко // Вісник Запорізького національного університету : зб. наук. ст. Серія : Педагогічні науки / голов. ред. Л. І. Міщик. – Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2005. – С. 18–23.
3. Герасимова И. А. Философское понимание танца / И. А. Герасимова // Вопросы философии. – 1998. – № 4. – С. 50–63.
4. Джола Д. М. Теорія і методика естетичного виховання школярів: Навчально-методичний посібник / Д. М. Джола, А. Б. Щербо ; Інститут змісту і методів навчання. – К. : ІЗМН, 1998. – 392 с.
5. Зязюн Л. Гуманістична парадигма освіти і виховання / Л. Зязюн // Вища освіта України. – 2002. – № 3. – С. 111–116.
6. Максименко С. Д. Загальна психологія : навч. посібник для студ. вузів / Максименко Сергій Дмитрович. – 2-ге вид. перероб. та доп. – К. : ЦНЛ, 2004. – 272 с.
7. Масол Л. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах України / Л. Масол // Шкільний світ. – 2002. – № 9. – С. 1–16.

УДК 3 73.3 : 37.091.3

РЕАЛІЗАЦІЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Деркач О.О., к. пед. н., доцент

Вінницький державний педагогічний університет ім. М.Коцюбинського

У статті здійснено ретроспективний аналіз соціокультурного потенціалу театрального мистецтва, досліджено актуальні проблеми залучення театрального мистецтва до навчально-виховного процесу початкової школи та представлено авторську методику формування системи ціннісних орієнтацій та оволодіння учнями соціальноприйнятними та культурнообумовленими формами взаємодії у процесі спонтанної художньо-творчої театральної діяльності.

Ключові слова: соціокультурний потенціал театрального мистецтва, форми та методи організації спонтанної художньо-творчої театральної діяльності молодших школярів, психокорекційна казка.

Деркач О.О. РЕАЛИЗАЦИЯ СОЦИОКУЛЬТУРНОГО ПОТЕНЦИАЛА ТЕАТРАЛЬНОГО ИСКУССТВА В УЧЕБНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ / Винницкий государственный педагогический университет им. М.Коцюбинского, Украина.

В статье осуществлен ретроспективный анализ социокультурного потенциала театрального искусства, изучен отечественный опыт театральной педагогической науки и практики. Представлена авторская модель формирования системы ценностных ориентаций и социокультурной компетентности младших школьников в процессе спонтанной творческой театральной деятельности.

Ключевые слова: социокультурный потенциал театрального искусства, формы и методы организации спонтанной творческой театральной деятельности младших школьников, психокорекционная сказка.

Derkach O.O. THE SOCIAL AND CULTURAL POTENTIAL OF THE THEATRE ART IN THE EDUCATION PROCESS OF ELEMENTARY SCHOOL / Vinnitsa State pedagogical university, Ukraine.

In the article the retrospective analysis of the social and cultural potential of the theatre art is determined; the actual problem of using of the theatre art in education process of elementary school are investigated. The author's method of formation of the value orientations and developing of sociocultural competence of the pupils during theatre acting is also reprezented in the article.

Key words **:** social and cultural potential of the theatre art, forms and methods of organizing creative and art theatre acting of the pupils of elementary school, the psychocorrection tale.